

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОРАНІЧНИХ ФОРМУЛ У ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Покровська І. Л.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Протягом останніх років активізувалися дослідження в контексті нового міждисциплінарного напрямку – теолінгвістики, завдання якої полягає у вивченні інтеракції мови та релігії, що ґрунтується в першу чергу на “інтеграції теологічного знання в світогляд та культуру” [4; 5]. Об’єкт дослідження зазначеного наукового підрозділу може значно різнитися з точки зору лінгвіста, для якого на першому плані стоять зміст та значення релігійної лексики, і релігієзнавця, у свідомості якого “теолінгвістичне буде певним синонімом “синергійного”, містично тотожного Фаворському світу” [1; 10]. Проте, на наш погляд, цілком закономірно предметом вивчення теолінгвістики стають як власне релігійні тексти, так і позбавлені прямого культового значення тексти й контексти з елементами релігійної свідомості та символіки. Протягом останніх років теолінгвістика, підґрунтям якої можна вважати герменевтику й релігійну філософію, а засновником Й.-П. Ван Ноппена, розвивається динамічно (А. Вагнер, О. К. Гадомський, В. І. Постовалова) і стає “полем взаємодії богослів’я та світських наук” (О. К. Гадомський). Про її взаємозв’язок саме з лінгвокультурологічними дослідженнями зазначає і В. А. Маслова, яка проблему “мова і релігія” відносить до найбільш перспективних напрямків лінгвокультурології [3].

Актуальність цього дослідження ґрунтується на широкому потенціалі вживання коранічних формул у текстах газетно-публіцистичного стилю й набуття ними в певних випадках позбавлених культового значення вторинних номінацій, незафіксованих у тлумачних і фразеологічних словниках сучасної турецької мови.

Мета дослідження полягає у визначенні словотворчого та фразеотворчого потенціалу коранічних формул у текстах газетно-публіцистичного стилю. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких **завдань**, як встановлення відмінності значень коранічних формул у тексті Корану й газетно-публіцистичних повідомленнях, виявлення афіксів, які сполучаються з коранічними формулами, фіксація та аналіз словосполучень, розповсюджених у заголовках й текстах публіцистики.

Об’єктом дослідження є ключові коранічні формули, **предметом** – їх прагматичний потенціал, а **матеріалом** – тексти провідних турецькомовних газет (“Єні Шафак”, “Заман”, “Кайсері Олай”, “Мілліет”, “Стар”, “Хаберлер”, “Хурріет”) за 2010 – 2013 рр.

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українській тюркології розглядається вторинна номінація формул коранічного походження в турецькомовному газетно-публіцистичному стилі.

Коранічні формули – це вирази, які вперше були використані в Корані (тур. *Kuran-ı Kerim*) – “святій книзі, посланій земному посланцю Аллаха – Пророку Мухаммеду через ангела Гаврила протягом двадцяти трьох років” [20; 766].

До найбільш розповсюджених коранічних формул, які знайшли своє відображення й у світській мовній картині, ми віднесли вирази *bismillah*, *inşallah*, *maşallah*, складовим компонентом яких є теонім *Аллах* і які в Корані використовуються для звеличливого й шанобливого ставлення до Аллаха. У сучасній турецькій мові вони поруч зі своїм винятково релігійним значенням набули етикетної семантики й в першу чергу відіграють суттєву комунікативну функцію.

Коранічна формула *bismillah* (або *besmele*) є скороченою формою арабського вислову *Bismillahirrahmanirrahim* (тур. *Rahman ve Rahim olan Allah adıyla*) – ‘В ім’я Аллаха, милостивого та милосердного’ (1:1) [15; 1]. У християнській релігії аналогом цієї фрази можна вважати вираз ‘В ім’я отця, і сина, і святого духа’, її змістові відповідники присутні й в багатьох інших релігіях – іудаїзмі, індуїзмі [9; 15]. У конфесійному стилі компонент *besmele* увійшов до складу таких сталих виразів, як *besmele çekmek* (букв. тягнути “бесмеле”), *besmele demek* (букв. казати “бесмеле”) – ‘промовляти фатіху – першу суру Корану’, ‘промовляти молитву, молитися’, у текстах інших функціональних стилів має значення – ‘братися за нову справу’ [6; 43]: *Laik dünya görüşü, iş yaparken besmelesiz olmaktır. Lâik olmakla olmamak arasındaki fark besmeleli olmakla olmamak arasındaki fark kadardır.* – ‘Світський погляд на життя полягає в тому, щоб не **молитися богу** при виконанні певних справ. Різниця між світським та несвітським життям така сама, як і **між промовлянням фатіхи та відмовою від неї**’ [13].

Лексична одиниця *besmele* має значний словотворчий потенціал. Поєднуючись з прикметниковим афіксом *-li*, входить до складу таких виразів, як *besmeleli insan* – ‘чесна людина’, *besmeleli yemek* – ‘дозволена, благословенна їжа’; у сполученні з афіксом *-siz* утворює прикметник *besmelesiz* – ‘нечесний, неправдивий’: *besmelesiz insan* – ‘аморальна людина’, *besmelesiz haberler* – ‘найжахливіші, “найбожественніші” новини (вбивство, аварії, згвалтування), *besmelesiz eğitim* – ‘світська освіта’).

У газетно-публіцистичному стилі сучасної турецької мови вислів *bismillah* набуває досить різноманітних форм й різновидів як з семантичної, так і з структурної точки зору. В одинарному використанні досить часто означає згоду й благословення на виконання певного завдання: *Ak Parti Beykoz İlçe Teşkilatı, Beykoz'daki 35 bin üyesini ziyaret etmek için 10 Kasım 2012 tarihi itibarıyla çalışmalarını başlatmak üzere “Bismillah!” dedi* – ‘Районна адміністрація партії “Ак Парті” в Бейкозі **затвердила початок** робіт з 10 листопада 2012 року, спрямованих на відвідання усіх 35 тисяч своїх членів у районі Бейкоз’ [12].

Редупліковане використання формул *bismillah* вживається для позначення підсилення побажання вдачі: *Havluları kimin alacağı konusunda tartıştılar, sonra havluları almak için paravanın arkasından yanıtı gelen bir*

kadın “Bismillah Bismillah” diyerek havluyu alıp hemen paravanın arkasına geçti – ‘Вони сперечалися щодо того, хто забере рушники. Жінка, яка вийшла з-за ширми до мене за рушниками, взяла їх зі словами “У добрий шлях, з Богом” і відразу зайшла за ширму [18].

Для досягнення вказаного вище значення функціонує й сполучення з компонентом *Allah* і вигуком *ya*, який може мати різні позиції в складі новоутвореного словосполучення: *Ya Allah bismillah; Bismillah ya Allah; Allah ya bismillah*. У газетному заголовку в газеті “Міллієт” (тур. “Milliyet”). Наведені стали вирази виступають зі значенням ‘початок, закладення основи, фундаменту’: *2013 Akdeniz Oyunları için temel atma töreni (Ya Allah, bismillah)* – ‘Закладення фундаменту (Величне благословіння) для Середземноморських ігор 2013 (найбільших спортивних змагань Турецької Республіки)’ [14].

Bismillah поєднується й з виразом на звеличення Аллаха – *Allahuekber*, чи *Allahu Ekber* (укр. Аллах найвеличніший). У межах побутового вживання вираз *Bismillahi Allahu Ekber* використовується на бійнях для отримання дозволеного для споживання мусульманами м’яса (тур. *helal et*) [9; 107-108], а в політичних текстах газетно-публіцистичного стилю є лозунгом Націоналістичної партії руху (тур. *Milliyetçi Hareket Partisi*, МНР): ‘*Ya Allah bismillah Allahuekber*’, ‘*Şehitler ölmez, vatan bölünmez*’ *sloganları atan grupları engellemek için polis Kazım Yurdalan Mahallesi’nin çevresinde etten duvar ördü* – ‘Для того, щоб перешкодити групам, які вигукували лозунги “З допомогою Аллаха вперед”, “Шахіти не помруть, батьківщина не буде розподілена”, поліція навколо квартала Казим Юрдалан створила живу стіну’ [16].

Важливе місце в Корані займає й формула *Maşallah* (тур. *Allah’ın yaratıcı ifadesi ile gerçekleşen (18/39) [297]*, що в перекладі з арабської означає ‘Те, чого бажає Аллах’. У турецькій пресі використовується з метою вираження захоплення чиймись успіхами: *Maşallah maşallah! Adnan Hoca’nın kızlarından Ceylan Özbudak terfi etti* – ‘От молодець, от молодець! Одна з доньок Аднана Ходжі – Джейлан Озбудак – просунулася по кар’єрі’ [19].

Вираз *maşallah* позначає схвалення, добрі наміри й побажання успіхів у майбутньому, це значення й представлене у ФО *Kırk bir (buçuk) kere maşallah!* (букв. Сорок один (з половиною) разів бережи його бог!) – ‘Велика подяка та шана’, ‘Успіхів і вдачі’ [21; 855]. У текстах газет *maşallah* використовується як в його усталеному вигляді (*Bize de 41 kere maşallah demek düşünüyor artık. Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Konservatuar Müdürlüğü, Şehir Tiyatrosu görevlileri mesailerinin büyük bölümünü bu etkinlik için harcıyorlar.* – ‘І нам же слід висловити багато слів подяки. Відділ культурних та соціальних справ муніципалітету, Управління консерваторії, міський театр витрачають більшу частину свого часу на ці заходи’ [10]), так і числівниково-трансформованому вигляді, що пов’язується з кількістю учасників газетного повідомлення: *101 kere maşallah. Beyaz sakallı, zayıf bacaklı ve 52 kilo olmasına rağmen 101 yaşındaki eski atlet Fauja Singh, koşmaya devam ediyor. Düzenli olarak antrenman yapan ve görenleri şaşkına çeviren Hintli atlet bu şekilde nasıl yaşadığını anlattı* – ‘Сто і

один раз нехай йому щастить. 101-річний колишній атлет Фауджа Сінгх, незважаючи на свою сиву бороду, худі ноги та вагу в 52-кілограми, продовжує бігати. Індійський атлет, який регулярно тренується і вражає оточуючих, розповів про своє життя [8]; **1000 kere maşallah. Beş yıldır hafta içi her gün yayınlanan Unutma beni 2008'den bu yana neredeyse hiç değişmeyen kadrosuyla yoluna devam ediyor. Dizinin 1000'inci bölümünün başkentteki kutlamalarına katıldık – ‘1000 разів бажаємо успіхів.** Серіал “Не забудь мене”, який вже п’ять років транслюється кожного дня, з 2008 року по сьогоднішній день продовжує свій шлях з незмінними кадрами. Ми ж взяли участь у святкуванні з нагоди 1000-серії зазначеного серіалу’ [11].

Вираз *maşallah* має значний словотворчий потенціал: *maşallah + li*, *maşallah + lk* – ‘чудовий, прекрасний’ (*maşallahlı video* – ‘чудове відео’, *maşallahlık bir kız* – ‘хороша дівчина’, *maşallahlık bir yağmur* – ‘рясний дощ’).

Коранічна формула *İnşallah* (тур. Allahü teâlâ dilerse olur) (37/102) [15; 448], яка буквально перекладається, як ‘якщо Аллах захоче’, у розмовній мові вживається зі значенням ‘сподіваємось, маємо надію’. Досить частотним є її використання й в газетних заголовках, які можна класифікувати відповідно до тематики самих повідомлень: політика (*İnşallah onurlu bir barış gerçekleşir* – ‘Сподіваємось на достойний мир’; *İnşallah anayasa 1 Nisan şakası olmaz* – ‘Сподіваємось конституція не буде жартом 1-го квітня’), економіка (*İnşallah asgari ücrete mahkum olasın* – ‘Принаймні мінімальну зарплату ти маєш отримати’), спорт (*İnşallah Fenerbahçe Finale gider* – ‘Маємо надію, що Фенербахче вийде до фіналу’), *İnşallah o kupayı bir gün kazanacağız* – ‘Сподіваємось виграти цей кубок’), метеорологія (*Havalar da açıyor inşallah* – ‘Маємо надію, що погода прояснюється’).

У сталі редуплікативне словосполучення зливаються коранічні формули *inşallah maşallah*, які виражають побажання щодо здійснення певних намірів і дій [7: 370]. У мові газет, вживаючись з післяйменником *ile* як у спільному, так і окремому написанні, набуває значення ‘зі сподіванням на диво’, ‘без докладання зусиль’ (*inşallahla maşallahla, inşallah maşallah ile*): *Lezzetli olacak mı sorusuna inşallah diye cevap veren yarışmacıyı, inşallahla maşallahla olmaz bu işler diyeyek azarlamak* – ‘Учасника змагань, який на запитання: ‘Чи буде смачно?’ відповідає: ‘Як Бог дасть (сподіваюсь)’, слід висварити, оскільки ці справи, не робляться без планувань і докладання певних зусиль’ [17].

Отже, популярні в тестах турецьких газет коранічні формули в переважній більшості втратили своє первинне значення. Основною причиною цього слід за В. Г. Гаком вважати “тенденцію до десакралізації сакрального” [2; 60], у результаті чого релігійні вирази можуть передавати абсолютно відмінне від свого первинного значення аж до іронічного й жартівливого. Журналісти вдаються до використання релігійних за походженням формул з метою наблизити своє мовлення до народно-розмовного, зробити його більш зрозумілим, виразним й експресивним. Коранічні формули досить часто вижаваються в текстах заголовків для привернення уваги читачів до різнотипних повідомлень. Крім того, у текстах

публіцистики розглянуті сполуки релігійного походження набувають здатність поєднуватися зі значною групою слів та контекстів у різних газетних рубриках від політики до прогнозів погоди. Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі вторинних номінацій коранічних формул в інших функціональних стилях і підстилях турецької мови.

Література

1. *Гадомский А. К.* О филологических и нефилологических направлениях изучения религиозного языка в русской и польской теолингвистике // Ученые записки ТНУ. – Т. 22 (61) 1. – 2009. – С. 204-214.
2. *Гак В. Г.* Особенности библейных фразеологизмов в русском языке (в сопоставлении с французскими библеизмами) // Вопросы языкознания. В. 5. – 1997. – С. 55-65.
3. *Маслова В. А.* Введение в лингвокультурологию. Учебное пособие // В.А.Маслова. – М.: Наследие, 1997. – 208 с.
4. *Назаров В. Н.* Введение в теологию: учебное пособие / В. Н. Назаров. – М.: Гардарики, 2004. – 320 с.
5. *Постовалова В. И.* Теолингвистика в современном гуманитарном познании: истоки, основные идеи и направления [Электронный ресурс] // Magister Dixit, № 4 (12). – 2012. – Режим доступа: <http://md.islu.ru>
6. *Сорокін С. В.* Практичний курс перекладу з турецької мови. Частина 1. Переклад газетно-інформаційних текстів / С. В. Сорокін. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. – 294 с.
7. *Akyalçın N.* Türkçe İkilemeler Sözlüğü / N. Akyalçın. – Ankara: Anı Yayıncılık, 2007. – 694 s.
8. 101 kere maşallah // “Vatan”, 23.02.2013.
9. *Altun A.* Besmelenin sırları / A. Altun. – İstanbul: Cihan Yayınları, 2011. – 160 s.
10. *Altuntaş İ.* 41 kere maşallah // “Kayseri Olay”, 12.02.2013.
11. *Barlas H. C.* 1000 kere maşallah // “Star”, 11.01.2013.
12. *Başlantı A.* Ak Parti “Bismillah” dedi! // “Milliyet”, 11.11.2012.
13. *Besmele, Laik Mantiğı Protestodur* [Elektronik Kaynak]. – Siteye giriş şekli: <http://www.fecir.net/besmele/besmele-laik-mantigi-protestodur.html>.
14. *Çelik T.* 2013 Akdeniz Oyunları için temel atma töreni // “Milliyet”, 20.01.2012.
15. *Elmalı H. Y.* Kuran-ı Kerim ve meali / H.Y.Elmalı – İstanbul: Murat Yayınevleri, 2004. – 604 s.
16. *Erzurum’da Olaylı Nevruz Kutlaması* // “Haberler”, 17.03.2013.
17. *Karabıyık S.* Metaforlar aracılığıyla öğretim // “Yeni Şafak”, 26.04.2013
18. *Kımalı M.* Hıristiyan olduğu için spor merkezinden kovuldu // “Hürriyet”, 17.03.2004.
19. *Maşallah maşallah!* // “Vatan”, 02.03.2013.

20. (TBTS) *Türkçe* Bilim Terimleri Sözlüğü. Sosyal Bilimler / [yayın sorumluları: Dr. M. Çetin Gülovalı, A. Odabaş]. – Ankara: TÜBA, 2011. – 1333 s.
21. (TS) *Türkçe* Sözlük /Başkan Prof. Dr. Hasan Eren. – Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi: 1988. – 745 s.
22. Wagner A. Theolinguistik? – Theolinguistik! / A. Wagner // Internationale Tendenzen der Syntaktik und Pragmatik, Acten des 32. Linguistischen Kolloquims in Kassel 1997. – 1999. – S. 507-512.

Summary

This article is devoted to the pragmatic potential of the major Qur'anic formulas in newspaper and journalistic texts of modern Turkish. There are argumentally proved, that the Qur'anic formulas significantly change their value, while providing the imagery and animation in the mentioned texts. The titles of the newspaper notes on the political and economic topics with these symbolic language signs attract attention of the readers and provide the growth of public interest in the public life.

УДК 811.111

ФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ И РЕЧЕВЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ АФФЕКТА (НА МАТЕРИАЛЕ СОВРЕМЕННОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Попко Е.А.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова

Настоящее исследование посвящено лингвистическому осмыслению аффекта, представляющего собой кратковременное сильное эмоциональное состояние, сопровождающееся внутренними физиологическими и психическими изменениями и характеризующееся болезненным возбуждением чувств, включением воли, вместе с тем сильным ослаблением ясности мышления.

В современной науке речь в состоянии эмоциональной напряженности, в основном, изучается психологами и психолингвистами. Обладая целым рядом отличий от речи в нейтральном состоянии, эмоциональная речь заслуживает отдельного внимания современной лингвистики. Актуальность данного исследования заключается в необходимости комплексного описания эмоциональной речи на всех речевых уровнях.